

A PVC-fólia szakirodalmának feldolgozása fénylyukkártyán, szerepkódolásos deskriptorendszerrel.*

ÉRSEK Lászlóné

A Borsodi Vegyi Kombinát (Kazincbarcika) műszaki könyvtára feladatul kapta a PVC-fóliával kapcsolatos szakirodalom teljes feltárását 1960-ig visszamenőleg. A kutatásnál a meglévő monográfiákból és a referáló lapokból indultunk ki.

Megállapítottuk, hogy ebben az időszakban a Chemisches Zentralblatt indexrendszere erősen változott, a kapott adat viszonylag kevés, az index nehezen kezelhető. A Referativnűj Zsurnál és a Chemical Abstracts indexének felépítése teljesen azonos rendszerű, de a PVC-fólia témakör a Referativnűj Zsurnálban a képletmutatóban található, s ez a lap lényegesen több irodalmi forrást tárt fel, mint a másik kettő. A Referativnűj Zsurnál referátumai részletesek, a Chemical Abstracts-hez képest azonban késnek; a japán irodalmat gazdagon hozzák és kivonatolják, különösen értékesek faktográfiai szempontból. A vizsgált időszakban a Chemical Abstracts ismertetett legtöbb szabadalmat.

A három referáló lapból kigyűjtött anyagban párhuzamos információ csak egészen elenyésző mennyiségben akadt. Ez az indexek fogyatékoságaira és több referáló lap együttes használatának szükségességére hívja fel a figyelmet.

Az idegen nyelvű referátumok kartonjait fénylyukkártyán akartuk feldolgozni, tárgyszórendszer segítségével. Nemcsak a legtöbbször közömbös címet, hanem a rendelkezésre álló tartalmi kivonatot, vagyis a teljes referátum szövegét fel kívántuk tártani. Az egyszerű deskriptorok azonban erre alkalmatlannak, semmitmondónak bizonyultak. Ekkor választottuk rendszerezési alapul az Amerikai Vegyész-mérnökök Szövetsége (AIChE) által ajánlott módszert, a szerepkódolt deskriptorok rendszerét, amely kiválóan alkalmas kurrens tartalmi tájékoztatásra s egyúttal az információ szelektív visszanyerésére. Különösen a szabadalmakban foglalt információk feltárására használhatjuk eredményesen. Mivel ezt a módszert hazánkban másutt még nem alkalmazzák, konkrét példán ismertetem a feldolgozás elvét, a kódok jelentését.

A Chemical Abstracts Vol. 65. 20326. rovatában ismerteti a "Hőzsugorodó, hőre lágyuló műanyag tömlő" című 1 045 326. számú angol szabadalmat. A cím-

* A Tudományos és Szakkönyvtárak Munkabizottságának 1969. évi tapasztalatcsere-akcióján jutalmazott pályamunka.

adat önmagában semmitmondó. A referátum így hangzik: "A szabadalom módszert ír le hőre lágyuló műanyag, pld. PVC vagy polisztirol fóliatömlők előállítására. A gyürü alakú szerszámból kilépő olvadt extrudátumot hűtik, komprimált levegővel megfuvatják, s így hőszugorodó tulajdonságot érnek el. A tömlőt csomagolásra alkalmazzák."

Deskriptornak ezeket a szavakat választottuk: Műanyag, PVC, Fólia, Polisztirol, Előállítás, Hőszugorodás, Extrudálás, Hűtés, Fuvás, Csomagolás, Tulajdonság. Ezek már tükrözik a tartalom elemeit, de nem utalnak az egyes szavak közti kapcsolatra, a gondolati tartalomra.

A szavak összekapcsolására ajánlja az AIChE a számkódok bevezetését, amelyek a deskriptor után következnek, s meghatározzák az illető szó szerepét, funkcióját. Az egyes számok jelentése a következő:

- 9 - a mondat alanya, a passzív fogalom,
- 8 - az állitmány, a cselekmény, az aktív fogalom,
- 10 - a megvalósítás, a kivitelezés módja,
- 4 - a felhasználás, az alkalmazás lehetősége, területe,
- 0 - megkülönböztető jelzők, különleges megjegyzések,
- 1 - a reakcióba bekerülő nyersanyag,
- 2 - a kikerült termék,
- 3 - nem kívánatos, szennyező komponens,
- 5 - a reakciókörnyezet,
- 6 - befolyásoló, szabályozó, független változók,
- 7 - befolyásolt, függő, szabályozott változók.

Tárgyszavaink eszerint ezekkel a kódjelekkel egészülnek ki:

Hőszugor	- 0	Fólia	- 9	Hűtés	-10
Műanyag	- 0	Polisztirol	- 0	Fuvás	-10
Tömlő	- 9	Előállítás	- 8	Tulajdonság	- 8
PVC	- 0	Extrudálás	-10	Csomagolás	- 4
				Alkalmazás	- 8

A kódok ismeretében a teljes tartalom könnyen áttekinthető; a kurrens tájékoztatást igénylő kutató így gyorsan eldöntheti, hogy ez a téma vagy módszer érdeklí vagy nem, s a közlemény tartalmazhat-e számára érdekes információkat. A tájékoztatás hatékonyságát természetesen igen erősen befolyásolja a tárgyszavak és a kódok megfelelő megválasztása, a feldolgozó műszaki ismeretei, rendszerezőképesége, mert a kivonat általában nem ilyen rövid és áttekinthető, mint a vázolt példa.

A módszer lehetővé teszi továbbá az információ fénylyukkártyás szelektív tárolását és maximálisan hibamentes visszanyerését. Egyszerű deskriptorok al-

kalmazása esetén viszont, ha PVC-fólia csomagolására vagy hűtésére keresne adatot a kutató, mindkét esetben megkapná ezt a szabadalmat is, pedig ez a PVC-fólia csomagolásban való alkalmazhatóságát ismerteti, illetve bizonyos PVC-fólia speciális hűtéssel való előállításának lehetőségét veti fel.

A rendszert általában szakszövegek feldolgozására tervezték, így matematikai és gépészeti szövegek feltárására is alkalmas. Fénylyukkártyarendszerünk kezeléséhez természetesen szükség van segédszótár, tézauruszrendszer (lehetőleg szabadlapos) kidolgozására is, mely a szavak szinonim jelentéseire, illetve a tárgykörök egymás alá, ill. fölé rendeltségére is utal. Nagyszámu információ tárolásának szükségessége esetén azonban nem elégedhetünk meg kevésbé tökéletes megoldással. A rendszer gépi feldolgozásra is alkalmas. E feldolgozásmódot szeretnénk alkalmazni a jövőben a nitrogén- és klóralkáli ipari NEVIKI referátumok feltárására.

A szerepkódolásos deskriptorrendszer segítségével a Referativnűj Zsurnál alapján PVC témafigyelést is bevezethetnénk, ami egyben a helyi szabadalmi tájékoztatás problémáját is megoldaná; ugyanakkor fénylyukkártyás tárolással csökkenthetnénk a lap indexeinek lassu megjelenéséből származó hátrányokat is. A tájékoztatás viszonylag kis anyagi és időráfordítással járna, a tájékoztató kartonok a referátum számát, a szabadalom számát és a fenti tárgyszórendszert tartalmazzák, a tárgyszavakat fénylyukkártyára is felvinnénk.

Országos és nemzetközi szintű könyvtári együttműködés Skandináviában

B. NAGY Ernő

A gyorsuló fejlődés könyvtári vetületének egyik paradoxona, hogy a szakirodalom gyűjtési, tárolási, felhasználási-kezelési és visszakeresési módszereinek, technikájának mindenki számára nyilvánvaló, gyors fejlődése ellenére a könyvtárügy - nemzetközi méretekben - egyre nehezebben tud lépést tartani a szakirodalom és a szakirodalmi tájékoztatási igények rohamos felzuzdásával. Amint a gazdasági és politikai integrációs törekvések is a valószínű fejlődést tükrözik, ugyanugy az élet követelményei nyomán alakultak ki világszerte a könyvtárak együttműködési törekvései - a közös erővel eredményesebben megvalósítható szakirodalmi ellátás érdekében.

Egy féléves UNESCO-ösztöndijas tanulmányut során lehetőségem nyílt arra, hogy az integrációs törekvéseikről közismert skandináv országok közül kétőben: Finnországban és Svédországban is tanulmányozhassam - mintegy az eredeti program melléktermékeként - az együttműködési törekvéseket és azok ered-